

بوداغيانس - آرمان.

گل مریم، آرمان بوداغيانس. قم: نسيم حیات - چاپ اول - ۱۳۸۵

۸۶۴ صفحه

ISBN: ۹۶۴-۴۹۲-۱۰۲-X

۶۰۰۰۰ ریال

فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیبا:

۱ - جنگ ایران و عراق ۱۳۶۷ - ۱۳۵۹. نقش ارامنه در هشت سال دفاع مقدس.

۲ - شهداء و آزادگان و جانبازان ارامنه.

الف: عنوان ب: عنوان

۸/۱/۶۲۱/ف

DSR۸۱۴/b/۶

نام کتاب: گل مریم

مولف: دکتر آرمان بوداغيانس

ناشر: نسيم حیات با همکاری صریر (وابسته به بنیاد حفظ آثار و نشر ارزشهای دفاع مقدس)

نویت و تاریخ چاپ: اول / ۱۳۸۵

شمارگان: ۲۲۰۰ جلد

صفحه آرایشی: نفیسه وفایی

قیمت: ۶۰۰۰۰۰ ریال

شابک: ISBN ۹۶۴-۴۹۲-۱۰۲-X

تهران - خیابان استاد مطهری - خیابان میر عماد - پلاک ۴ - نشر صریر

تلفن: ۸۸۷۴۷۷۹۸-۸۸۷۴۸۴۴۱۷

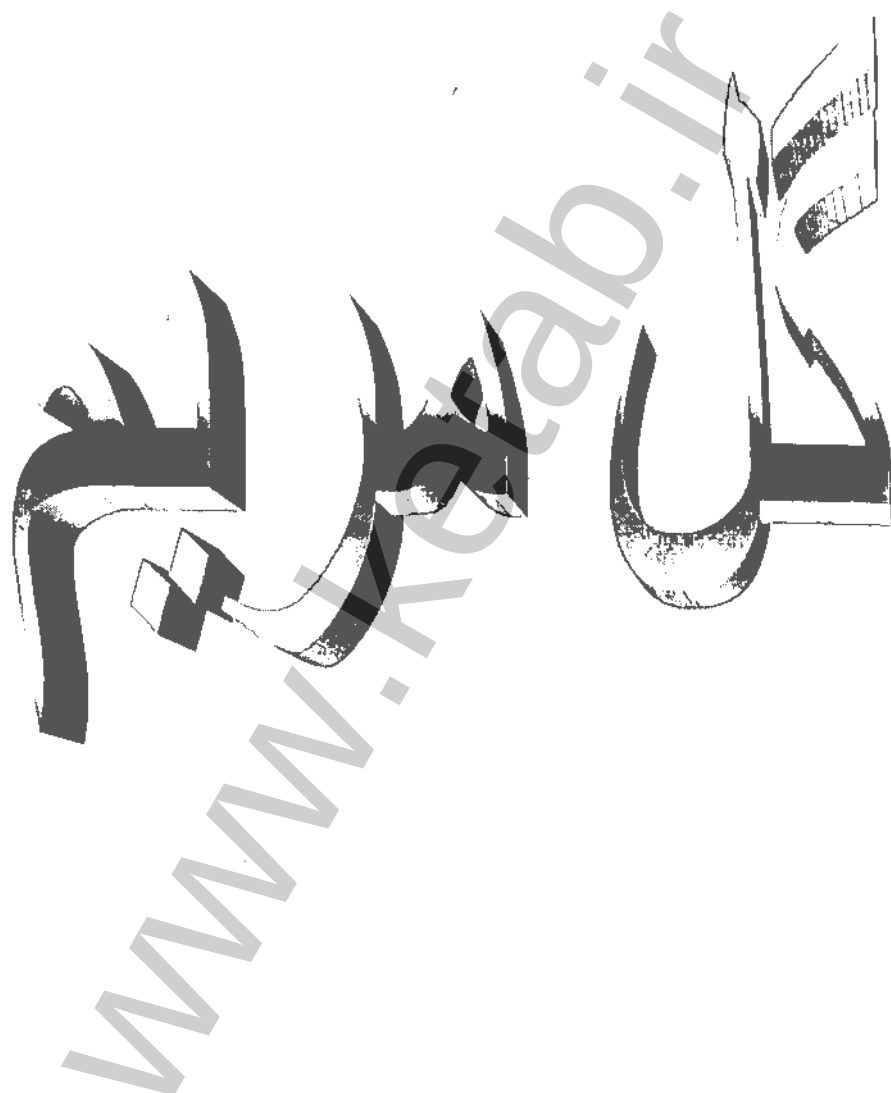
مراکز پخش:

قم - میدان معلم - بلوار سپه - خیابان شهیدین - پلاک ۸۷ - انتشارات نسيم حیات

تلفن: ۷۷۴۶۳۳۳ - ۰۲۵۱ - فکس ۷۷۴۹۵۳۴ - ۰۲۵۱

تهران - خیابان انقلاب - روبروی درب اصلی دانشگاه تهران - پلاک ۱۳۹۸ - مرکز پخش صریر

تلفن: ۶۶۹۵۴۰۸

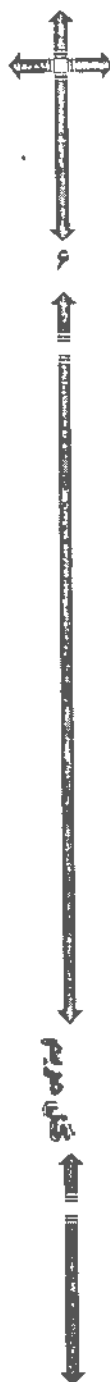

دکتر آرمان بوداغیان

فهرست

تقریظ.....	۷
پیشگفتار.....	۹
بررسی اجمالی پیشینه نظامی ارمنیان در حوزه تمدنی مادی، ارمنی، پارسی.....	۲۱
دوران هخامنشیان و ارمنی‌ها.....	۴۹
روابط ایران و ارمنستان در دوران سلوکیان یا هلیسیم.....	۵۶
ارمنستان در دوران اشکانیان.....	۵۹
دوران ساسانیان.....	۸۰
ارمنستان در دوران ساسانیان از ۴۲۸ م. تا انقراض دولت ساسانی.....	۹۷
ارمنستان در دوران خلافت اعراب (دوران اسلامی) بنا به ادبیات رسمی تاریخ ارمنستان.....	۱۰۹
ارمنیان پس از قرن نهم م. و حکومت باگرادونی‌ها.....	۱۲۳
اوضاع سیاسی ارمنستان در قرن دوازدهم م.	۱۳۱
حملات مغولان و تسخیر ارمنستان.....	۱۳۴
اوضاع سیاسی ارمنستان و روابط اجتماعی - اقتصادی در قرون ۱۴ و ۱۵ م.	۱۳۶
افشاریه: نادرشاه و روابط ایرانیان و ارمنه.....	۱۵۲
روابط اجتماعی - اقتصادی ارمنستان در قرون ۱۶ - ۱۸ م.	۱۶۰
دوران قاجاریه.....	۱۶۴
ارمنستان شرقی در ابتدای قرن نوزدهم.....	۱۶۶
ایران در قرن بیستم و ارمنه در انقلاب مشروطیت.....	۱۷۲

۱۸۰.....	ارامنه در فاصله در جنگ اول و دوم جهانی و پس از آن تا انقلاب اسلامی.....
۱۸۵.....	ارامنه در کشورهای عربی - اسلامی.....
۲۰۱.....	ارامنه در جنگ تحمیلی.....
۲۲۱.....	شهدای نظامی ارمنی در دفاع مقدس.....
۳۴۳.....	شهدای غیر نظامی ارمنی در دفاع مقدس.....
۴۰۱.....	سربازان مفقودالامر ارمنی در دفاع مقدس.....
۴۱۵.....	آزادگان ارمنی در دفاع مقدس.....
۵۹۱.....	جانبازان نظامی ارمنی در دفاع مقدس.....
۸۲۹.....	جانبازان غیر نظامی ارمنی در دفاع مقدس.....
۸۳۹.....	پرستار نمونه و زوج مثال زدنی.....

تقریظ رئیس بنیاد حفظ آثار و نشر ارزشهای دفاع مقدس

بسمه تعالی

از آن دم که وهب، جوان زیباروی نصرانی، دلدادۀ حسین علیه السلام گشت و در راه نصرت دین خدا پای در رکاب جانبازی و شهادت گذاشت تا این زمانه که مردان و زنانی مسیحی از، سر انصاف و حق جوئی چون حواریون عیسی روح الله به میدان ایثار و شهادت شتافتند، جملگی یک منزل و مقصد را وجه همت خویش ساخته بودند و البته از یک مسیر حرکت کرده اند.

اینکه این مقصد چیست و آن مسیر کدام است، باید آن را در جای جای این کتاب ارزشمند هموطن عزیز ارمنی، جناب آقای آرمان بوداگیانس و همسر وفادار ایشان جستجو کرد. در این کتاب گرانقدر و تاریخی با ستارگانی آشنا میشویم که تا قیام قیامت در این سرزمین نورافشانی خواهند کرد.

راز این همه عزت و افتخار، همانا جهاد در راه خدای بزرگ و دفاع از وطن مألوف بیان شده است و البته این فوز عظیم مرهون تلاش و فداکاری های پدران و مادران پاک نهادی است که به تأسی از مریم عذرا توانستند فرزندان صالحی تربیت کنند، پس گوارا باد جنت الهی بر همه مجاهدان راه خدا و صابران محضر دوست.

و البته هنوز بشریت، نیازمند شناخت بیشتر این ستاره‌های هدایت است و این ممکن نخواهد شد، مگر اینکه کلام نورانی حضرت عیسی مسیح علیه‌السلام به خوبی درک شود. آنگاه که فرمودند:

ان كل الناس يبصر النجوم ولكن لا يهتدى بها ألا من يعرف

مجاریها و منازلها

همانا همه مردم ستاره‌ها را می‌بینند اما نمی‌توانند راه خود

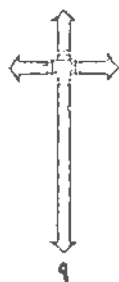
را پیدا کنند، مگر کسانی که راه‌های حرکت این ستاره‌ها و اهداف

آنها را بشناسند.

رئیس بنیاد حفظ آثار و نشر ارزشهای دفاع مقدس

سرتیپ پاسدار میر فیصل باقرزاده

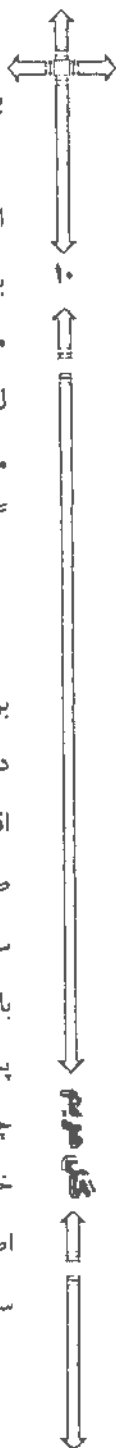

پیشگفتار

مَنْتِ خدای را عزوجلّ که رحمتش قرین حال این بندگان حقیر درگاهش گشت تا به فعل صواب، میوه‌ای نیکو(۱) عمل آورده و توشه‌ای از بهر آخرت، ذخیره نمایند. هزاران بار حمد و ثنا ایزد منان را، که حکمتش «من، تو، او، ما، شما و ایشان» را وسیله قرار داد تا در رسای قهرمانان واقعی «ایران‌شهر»، قلم زده و ورقی دیگر به اوراق زرین «دفتر شاهد» شهادت‌ها، ایثارگری‌ها و جانبازی‌ها، افزون و لحظاتی چند از زیباترین اعمال و افعال نوع بشر را ثبت نمایم.

حرف از دفاع جانانه ملتی است بزرگ و مؤمن که با رهبری حضرت «امام خمینی» «پیر جماران» و بنیانگذار جمهوری اسلامی ایران، هشت سال مردانه در برابر زور و زر زورگویان «کرة الارض» ایستاد و خم به ابرو نیاورد. سعه صدر می‌خواهد و انصاف، تا بتوان رأیت برافراشته شده دفاع مقدس را در وسعتی، هم ارز «مساحت الارض» به «بنی آدم» دهکده جهانی نشان داد و گفت:

ای کسانی که چشم دارید و نمی‌بینید، گوش دارید، لیکن نمی‌شنوید (۲)، بدانید که چیزی مستور نیست که مکشوف نگردد، و نه مجهولی، که معلوم نشود (۳). سخن گفتن در باب هشت سال دفاع مقدس، والله، همانا امر به معروف است. ضابطین تاریخ می‌طلبید تا سره را از ناسره و حق را از باطل، تمیز دهند. بدینسان به ندای رهبر فرزانه انقلاب اسلامی، «حضرت آیت الله خامنه‌ای» حول معین محوری عدم غفلت از ثبت و ضبط جزئیات این دوره و گنجینه تمام‌نشدنی (۴)، لیکک گفته و به استعانت حق تعالی و اراده خداوندی و هم چنین دلسوزی مستمر و مسئولانه متولیان «بنیاد حفظ و نشر آثار هشت سال دفاع مقدس»، این اثر تدوین گردید. والسلام.

* * * * *

تاریخ پرتلاطم و پرفراز و نشیب ایران در بیست و پنج سال گذشته، حداقل بر ما ایرانیان مکشوف است. از زمان وقوع «انقلاب اسلامی» و پیروزی آن به بهای ده‌ها هزار شهید و زخمی در ۲۲ بهمن ۱۳۵۷ تا ۳۱ شهریور ۱۳۵۹، کشور با انواع و اقسام معضلات داخلی و خارجی روبرو بود. توطئه‌ها و ترفندهای رنگارنگ از سوی طیف گسترده‌ای از انواع دشمنان داخلی و خارجی و به رهبری مراکز قدرت سیاسی، اقتصادی و نظامی استکبار جهانی و ایالات متحده آمریکا، همراه با پشتوانه بالفعل صهیونیسم بین‌الملل که حضور و منافع آنان در ایران به خطر افتاده بود، یکی پس از دیگری آینده انقلاب اسلامی، دولت و ملت و تمامیت ارضی کشور را به چالشی خطرناک فرا می‌خواند. شکست مجموعه‌های فوق‌الذکر در انجام اهداف خود، بالاخره آنان را وادار کرد تا با استفاده از کلیه امکانات نظامی، اقتصادی، اطلاعاتی و غیره خود، در قالب ارتش بعث عراق و به فرماندهی «صدام حسین»، سردار قادسیه، به تهاجم همه‌جانبه علیه جمهوری اسلامی دست زنند (۵).

ارتش رژیم عراق با اهداف از پیش تعیین شده، سرانجام تهاجم سراسری خود علیه ایران را در مورخه ۳۱ شهریور ۱۳۵۹ از زمین، هوا و دریا، آغاز نمود (۶). مردم ما که سرگرم تحکیم سنگرهای انقلاب بودند و مشغول تمشیت امور به هم ریخته دوران انقلاب، یک دفعه صدای غرش هواپیماها را در خود تهران شنیدند (۷).

سایه سنگین تهاجم سراسری ارتش عراق در اوضاع نابسامان سیاسی و اقتصادی کشور بر پیکر مسئولین ایران سنگینی می کرد، بطوریکه وحشت و اضطراب از عاقبت کار، احساس طبیعی همگان بود. در چنین اوضاع و احوالی، همه دیدگان به تدابیر «حضرت امام خمینی» (ره) دوخته شده بود: من از ملت بزرگ ایران خواهانم که در هر مسئله ای که پیش می آید، قوی باشند، قدرتمند باشند، متکی به خدای تبارک و تعالی باشند و از هیچ چیز باک نداشته باشند (۸).

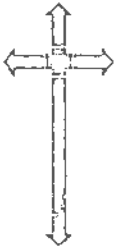
پس از آنکه خط مشی دفاعی از سوی «امام راحل» تبیین گردید، مقاومت خودجوش مردمی در همه جا شکل گرفت، بویژه این مقاومت در شهرهای اشغالی ایران توسط ارتش عراق، نمود فزاینده ای داشت و این در حالی بود که از نظر داخلی، آسیب پذیری های فراوانی در محیط ملی کشور وجود داشت. این آسیب پذیری ها عمدتاً در اثر بروز انقلاب اسلامی بوجود آمده بود. بعد از انقلاب اسلامی ما دچار یک خلاء قدرت نظامی شدیم، ما یک دفاع مستقلی نداشتیم، نیروهای مسلح ما در اثر انقلاب از هم پاشیده بود و هیچ سر و سامانی نداشت. ما در حال نوسازی و اصلاح ارتش بودیم. «سپاه» هم تازه متولد شده بود و عمدتاً به جنگهای چریکی و جنگ کلاسیک وارد نبود سازمان های متناسب با جنگ کلاسیک را هم در اختیار نداشت. از نظر اقتصادی نیز وضع مناسبی نداشتیم. از نظر سیاسی هم که کشورهای طرفدار آمریکا به رهبری آمریکا علیه ما بودند. شورویها نیز در باطن علیه ما بودند و پشتیبانی تسلیحاتی و تجهیزاتی و پشتیبانی مالی و مادی هم قطع شده بود. محیط ملی ایران حاکی از آسیب پذیری های جدی ما بود (۹). در هشت نیروهای

مسلح مهاجم، شمار زیادی از سربازان آموزش دیده کشورهای عربی و اسلامی از قبیل یمن، سودان، مصر و اردن وجود داشتند که به اسارت نیز گرفته شدند (۱۰).

عظیم‌ترین تحول حاصل از انقلاب اسلامی به رهبری «امام» راحل، همانا تبلور عینی ایمان و عشق به خدا بود. موضوعی فراتر از تحلیل‌های کلاسیک جنگی در ازمنه مختلف که کارشناسان بین‌المللی امور نظامی همیشه از درک آن عاجز بوده‌اند. ایمان و عشق به خدا، رمز مقاومت ملت ایران در دوران هشت سال دفاع مقدس، محسوب می‌گردد. در نتیجه ایمان و عشق به خدا، دستاوردی به نام «خودباوری» نصیب ملت ما گردید. این پارامتر به نوبه خود، موجب «افزایش توان دفاعی» (۱۱) گردید که سرانجام به بیرون راندن دشمن بعثی از خاک مقدس جمهوری اسلامی ایران، منتهی گشت. به قول «سردار فدوی»: «باور کنیم که در این جنگ تحمیلی، صرفاً مسئله دفاع در برابر دنیای کفر و یاغیگری در میان نبود، بلکه آن چه بیش از هر چیز اهمیت داشت، حضور انسان در پیشگاه حق و اشتیاق وافر او برای محو و فنا شدن در پرتو سوزان جمال و جلال مطلق بود» (۱۲).

به دنبال اقدامات دفاعی و انجام عملیات متعدد ظفرمند و با اقتدار، در مقابل چشمان حیرت زده جهانیان و کارشناسان امور نظامی، نیروهای دشمن در خاک خود نیز مورد تعقیب نیروهای مسلح ایران واقع شدند.

و بدینگونه هنگامه‌ای آغاز گردید. هنگامه‌ای که تمام افشار جامعه اسلامی، حتی ایرانیان غیر مسلمان را نیز در بر گرفت. در جامعه غیر مسلمان ایران، مسیحیان ارمنی حرف اول را می‌زدند. حضور ایرانیان ارمنی در دوران انقلاب اسلامی و سپس جنگ تحمیلی، به نوعی، حیرت کشورهای جهان را برانگیخته بود. مگر نه این که جنگ تحمیلی، جنگ اسلام علیه کفر بود، پس شور مسیحیان و روحیه دفاعی آنان از کجا سرچشمه گرفته بود؟ قطعاً و بی‌گفتگو بزرگترین هنرهای حضرت امام (ره) در دوران رهبری خود، گشودن باب جهاد و شهادت در راه خدا بود (۱۳). بی‌تردید

شخصیت والای روحانی «حضرت امام خمینی» (ره) بعنوان رهبر سیاسی ایرانیان غیر مسلمان و «ولی فقیه» مسلمانان، تأثیر غیرقابل توصیفی بر قلب و مغز همه گذارده بود، به گونه‌ای که مسیحیان ایران و در این میان ارمنه، عزم خود را برای دفاع، جزم نموده و با کاروان کربلا همراه گشتند.

وجود فرهنگ شهادت از دیدگاه مسیحیت ناب و تأثیر بی‌چون و چرای آن در روحیات قومی ارمنه در طول دو هزار سال پیدایش مسیحیت نیز، زمینه را از هر جهت برای همراهی با کاروان کربلا، آماده کرده بود. سخنان قصار «یغیشه» مورخ روحانی ارمنی قرن پنجم م. در باب شهادت در راه خدا، بخوبی در حافظه تاریخی ارمنیان نقش بسته است: مرگ آگاهانه، ابدیت است و مرگ ناآگاهانه، موت. (۱۴).

به جدّ معتقدیم که بسیاری متوجه این رویداد معجزه‌آسا که تحلیل‌های جدی و عمیق را می‌طلبد، نگشتند. چگونه است که در نبردهای خاصه ایدئولوژیک، میان اسلام و کفر، مسیحیان در کنار مسلمانان به جبهه شتافته و همراه و همدل با برادران غیر دینی خود، به استقبال گلوله‌های توپ و خمپاره می‌رفتند؟! به راستی چه اتفاقی در جبهه‌ها رخ می‌داد که غیرمسلمانان نیز از خود رشادت نشان داده و خطر را با طیب خاطر می‌پذیرفتند؟! چگونه است که سرباز ارمنی، هم‌رمز مسلمان را در آغوش گرفته تا ترکش‌های گلوله به وی اصابت ننماید؟!

با کدام کلمات، می‌بایست کتک خوردن بسیجی و سرباز مسلمان به خاطر هم‌رمز مسیحی، یا بالعکس، در زندان‌های منحوس «صدام عقلی» را، تحلیل نمود؟!

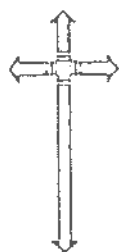
در نوشتاری که پیش روی شما قرار دارد سعی گردیده تا خواننده گرامی با مطالعه بخش اول ابتدا با ذهنیت تاریخی ارمنیان آشنا شده و سپس بی‌واسطه، از طریق توضیحات بستگان شهدا و سربازان مفقودالاثر، همچنین آزادگان و جانبازان قهرمان در حد امکان، برای سؤالات فوق پاسخ بیابیم. قطعاً گفتگوی تمدن‌ها و گفتگوی ادیان را نه در کتابخانه‌ها، که باید در سنگرها، حین عملیات و لحظات

نفس گیر جنگ و دفاع مقدس جستجو نمود. این نوشتار، نه حرف آخر، که ابتدای راه است. آغازی است برای تفکر و تفحص بیشتر و شناخت «هموطن مسیحی». مسیحیان ارمنی در طول تاریخ اسلام، همواره در خط تماس اسلام و مسیحیت قرار داشته‌اند. موضوعی بس ارزشمند و «پرهزینه» که باعث شناخت بیشتر آنان از مسلمانان، خاصه شیعیان گشته است. قوانین کشوری و لشگری هرچه هم که باشند، اثربخش‌ترین عنصر، همانا عنصر تاریخی و ذهنیت تبلور یافته از آن است. به همین دلیل در بخش اول این مجموعه، در حد امکان، به روابط نظامی ۲-۳ هزار ساله ارمنیان با سایر اقوام ایرانی در محدوده اقوام هم خانواده آریایی می‌پردازد. در بخشهای دیگر، ابتدا به صورت فشرده و اجمالی به شرکت ارامنه در جنگ تحمیلی پرداخته شده و سپس به روش دایرةالمعارف، به شهداء، سربازان مفقودالاثَر، آزادگان و جانبازان اشاره شده است. در عین حال به چند «الگوی ایتارگر غیر نظامی نیز اشاره شده است که از چنین افرادی، قطعاً می‌بایست تقدیر گردد.

در طول مدت کار عواملی نظیر عدم حضور بعضی از خانواده‌های معظم گروه‌های مخاطب فوق در ایران یا عدم آمادگی تعدادی برای مصاحبه و یا عدم دسترسی به آن‌ها، موجب گردیده تا مجموعه از این نظر دارای کمبود باشد. امید است با چاپ این اثر، این عزیزان نیز ترغیب و تشویق به همکاری گشته و در چاپ بعدی از خاطرات آن عزیزان نیز، بهره‌مند گردیم.

سعی وافق گردیده تا متون توضیحی ارائه شده به صورت بکر و دست نخورده، تقدیم خواننده گرامی گردد. معتقدیم این مجموعه قادر خواهد بود تا دستمایه‌ای غنی برای قشر فرهیخته فیلمساز، نمایشنامه نویس و داستان نویس باشد. به جرئت می‌توان اذعان داشت که زیباترین لحظات روابط انسانی عصر حاضر تمدن بشری، حتی با چشمان غیر مسلح، در آن قابل رؤیت، درک و لمس می‌باشد.

اعتقاد راسخ داریم که انتشار این مجموعه، باعث خواهد شد تا سربازان و بسیجیانی که با اقلیت‌های مذهبی در سنگر و میدان رزم همراه بوده‌اند نیز، دست به قلم برده و به نوشتن خاطرات جبهه، همت گمارند. به این ترتیب، برگی دیگر به اوراق زرین دفتر دفاع مقدس، افزون می‌شود.

* * * * *

در باب نفس وظیفه تکریم شهداء، دلاوران مفقودالثر، آزادگان و جانبازان و ایثارگران عزیز، همان بس که بیانات قصار و جاودانه «حضرت امام خمینی» (ره) و رهبر معظم انقلاب اسلامی، «حضرت آیت الله خامنه‌ای» را راهبر خویش نمایم:

مقام شهادت خود اوج بندگی و سیر و سلوک در عالم معنویت است. من از همه فرزندان در جبهه‌های آتش و خون که از اول جنگ تا امروز به نحوی در ارتباط با جنگ، تلاش و کوشش نموده‌اند، تشکر و قدردانی می‌نمایم، کسی که فقط برای خدا به جهاد رفته است و سر در طبق اخلاص و بندگی نهاده است، حوادث زمان به جاودانگی و بقاء و جایگاه رفیع آن لطمه‌ای وارد نمی‌رساند. ما برای درک کامل ارزش و راه شهیدانمان، فاصله طولانی را باید بپیماییم و در گذر زمان و تاریخ انقلاب و آیندگان، آن را جستجو نمایم.

خون شهیدان برای ابد درس مقاومت به جهانیان داده است. . . و همین تربت پاک شهیدان است که تا قیامت، مزار عاشقان و عارفان و دلسوختگان و دارالشفای آزادگان خواهد بود.

خداوند متعال به خانواده‌های شهداء، صبر و اجر، به مجروحین و معلولین،

شفا عنایت فرماید. (۱۵)

وظیفه قدردانی از ایثارگران بویژه شهیدان، فریضه‌ای عینی و تعیین و همیشگی است.

سلام خدا بر شهیدان، درود بر همه ایثارگران و خانواده‌های گرامی آنان، و رحمت برکات خدا، بر امام راحل شهیدان و سلسله جنبان شهادت در ایران اسلامی. هیچ چیز شایسته‌تر از آن نیست که یاد و نام گرامی شهیدان و فداکاران راه خدا را بزرگ بداریم.

آنان که به عهد و پیمان خود با خدا و با امام عزیز، وفا کرده‌اند و هستی خود را به میدان آورده و صادقانه از حریم اسلام و نظام اسلامی دفاع نموده‌اند و به بهای نثار جان خود، خطر دشمن را از انقلاب و میهن عزیز دور ساخته‌اند. اینها، جاودانگان تاریخ ما و ستارگان اسلامند. هر چیزی با گذشت زمان کمرنگ و بی‌اثر می‌شود و اینان همچون همه شهیدان راه خدا، روز به روز در چشم اهل دل و در متن تاریخ، برجسته‌تر و درخشان‌تر می‌گردند.

رحمت خدا بر آنان و درود و دعای بندگان صالح خدا، نثار تربیت آنان باد. جانبازان عزیز که سلامت خود را فدا کرده‌اند و اسیران آزاده و سربلند که سالیانی از آزادی خود را مایه گذاشته‌اند و خانواده‌های این همه، که انواع رنجها را در راه خدا به جان خریده‌اند، همگی در صفوف مقدم این جایگاه ارزشی و پشت سر شهیدان و الامقام ما قرار دارند. (۱۶)

سخن آخر

با تشکر خاضعانه از عنایت ریاست محترم وقت «بنیاد حفظ آثار و نشر دفاع مقدس»- سردار سرتیپ پاسدار «علیرضا افشار» در امر پذیرش و دستور در باب آغاز فعالیت‌های مربوط به کار تحقیق و تدوین این اثر، همچنین- تذکرات پدرانۀ معاونت محترم تحقیقات- سردار دکتر «اسماعیل منصوری لاریجانی» و پشتیبانی مستمر و دلسوزانه علمی- فنی جناب سرهنگ پاسدار «حسن رسولی»، مدیر مطالعات و تحقیقات بنیاد که در تمام مدت کار، الحق و الانصاف از هیچ کمکی دریغ

نورزیده‌اند بر خود لازم می‌دانیم تا خاشعانه از کلیه عزیزان و بزرگوارانی که ما را در انجام این تکلیف یاری رسانده‌اند، سپاسگزاری نماییم:

امیر سرتیپ «مرادی»، معاونت محترم عملیات نیروی زمینی ارتش جمهوری اسلامی ایران.

امیر سرتیپ «داوری»، معاونت محترم ایثارگران «نزاجا».

ناخدا یکم «علیرضا رحیمیان»، معاونت نیروی انسانی «نداجا».

جناب سرهنگ «عباس نصراللهی»، معاونت محترم پشتیبانی «نداجا».

جناب سرهنگ «محمد مطواتی»، از مسئولین ارشد معاونت محترم ایثارگران

«نزاجا»، که مساعدت‌های بی‌ریا و بی‌شائبه ایشان در معاونت ایثارگران «نزاجا» و

افراد تحت مسئولیت مستقیم آن بزرگوار در مرکز رایانه‌ای معاونت ایثارگران

«نزاجا»، سهم غیر قابل توصیفی در این مجموعه دارد:

۱- گروهان یکم وظیفه- «ابراهیم رضایی»،

۲- ستوان دوم وظیفه- «کامبیز شیدالصفیان»،

۳- ستوان دوم وظیفه- «سیف الله حسینی»،

۴- گروهان یکم وظیفه- «غلامرضا عرب»،

۵- گروهان یکم وظیفه- «سعید پاکروان»،

۶- گروهان یکم وظیفه- «وحید سمعی» و سایر افسران کادر و وظیفه

آن مرکز.

جناب سرهنگ آزاده «حسین مبارکی»، مدیریت محترم «حادم» معاونت

ایثارگران «نزاجا».

جناب سرهنگ بازنشته «جعفری»، رئیس دایره حفظ آثار جنگ

(تدوین تاریخ)، مرکز آموزش پشتیبانی «نزاجا».

جناب سرهنگ «علی رستمی»، مدیر انتشارات بنیاد حفظ آثار و نشر ارزشهای دفاع مقدس

سرکار خانم فاطمه ملکزادگان، مسئول کتابخانه تخصصی جنگ بنیاد حفظ آثار و نشر ارزشهای دفاع مقدس.

جناب آقای حسن محسن‌پور، مسئول بخش رایانه کتابخانه تخصصی جنگ.

اداره کل اطلاعات و آمار «بنیاد شهید انقلاب اسلامی» مرکز:

۱- «هادی قلم‌نویس»،

۲- «شهرزاد گیلان مراد»،

۳- عباس غلامی،

۴- حسن خانی جوی آباد.

سرکار خانم الما بیات عضو هیئت مدیره موسسه با همکاری:

۱- «آدت کشیش موسی»،

۲- «منا صفا»،

۳- «آرمینه سیمونی» (سیمونیان)،

۴- «سمیرا غفاری راشد»،

۵- «فریدون ایلانلو»،

۶- «کاوه کهن».

سرکار خانم «سدا گریگوریان»، سردبیر روزنامه «آلیک».

آقای «هراج تر-آوانسیان»، کارمند محترم خلیفه‌گری ارامنه اصفهان.

آقای «ادیک گاسپاریان»، رئیس سابق شورای خلیفه‌گری ارامنه آذربایجان.

سرکار خانم «کناریک کاراپتیان»، کارمند محترم خلیفه‌گری ارامنه
آذربایجان.

آقای «گاگیگ هاروطونیان»، مسئول امور ارامنه ارومیه.

آقای «واچیک هاروطونیان».

آقای «آرتور عبدیشو» و خانواده محترم.

خانم «سرینه طهماسیان».

و کلیه خانواده‌های معظم شهداء، آزادگان، جانبازان و ایثارگران ارمنی که
در امر خطیر زنده نگاه داشتن یاد و خاطره عزیزانشان، با ما همکاری نمودند.

آرمان بوداغیان

مدیر مؤسسه مطالعات علوم ارمنی‌شناسی

* * * * *

ضمیمه

۱- کنایه از موعظه معروف «حضرت عیسی مسیح» (ع): «هر درخت نیکو، میوه نیکو می
آورد و درخت بد، میوه بد می آورد. نمی تواند درخت خوب، میوه بد آورد و نه درخت بد، میوه
نیکو آورد»؛ ر. ش. به انجیل «متی»، باب هفتم، آیه های ۱۷-۱۹.

۲- انجیل «متی»، باب سیزدهم، آیه های ۱۳-۱۷.

۳- انجیل «متی»، باب پنجم، آیه ۱۰.

۴- از همه نگارندگان حوادث جنگ و همه کسانی که توان انجام وظیفه در این مهم
را دارند درخواست می‌کنم از ثبت و ضبط جزئیات این دوران غفلت نکنند و این گنجینه تمام
نشدنی را برای آیندگان، به ودیعه بگذارند؛ سخنرانی «حضرت آیت الله خامنه‌ای» در مورخه
۱۳۶۸/۶/۳۰، ر.ش. به مقاله سردار سرتیپ «غلامرضا جعفری»، «بیست یادداشت از بیست فرمانده»،
محمد مهدی بهداروند و احمد سوداگر، انتشارات «صبح میثاق»، تهران، ۱۳۸۱، صفحه ۲۳۰.

۵- «بعد از پیروزی انقلاب اسلامی که ایران گرفتار مشکلات طبیعی بعد از انقلاب
بود، «صدام حسین» فرصت را غنیمت شمرد و با احساس برتری نظامی نسبت به ایران، قرارداد
۱۹۷۵ الجزیره را لغو کرده و نیت توسعه طلبانه خود را در قالب جنگی تمام عیار بر علیه ایران به

منصبه ظهور گذاشت.»، ر. ش. به «تاریخ دفاع مقدس» تألیف سردار دکتر «اسماعیل منصوری لاریجانی»، به اهتمام سرهنگ «حسن رسولی»، انتشارات «سلیمی»، چاپ اول، ۱۳۸۰، صفحه ۴۴؛ «تجاوز رژیم عراق در مقطعی که تازه انقلاب اسلامی ایران به پیروزی رسیده بود و هنوز ثبات لازم را برای حل و فصل امور داخلی خود نداشت و ارتش آن سامان نیافته بود و نیروهای مردمی و انقلابی هم با حوادث داخلی گرفتار بودند و حتی مرزبانی از حدود و ثغور با مشکل انجام می شد.»، همانجا، صفحه ۹. در مورد علل تجاوز به صفحات ۴۹ الی ۶۴ همین کتاب رجوع گردد.

۶- استعداد نیروی زمینی ارتش عراق در آغاز تجاوز بالغ بر ۴۸ یگان بود که شامل ۱۲ لشکر مرکب از ۵ لشکر رزمی، ۲ لشکر مکانیزه و هم چنین ۱۵ تیپ مستقل شامل ۱۰ تیپ پیاده، یک تیپ زرهی، یک تیپ مکانیزه و ۳ تیپ نیروهای مخصوص به اضافه تیپ ۱۰ گارد جمهوری، نیز نیروهای گارد مرزی که شامل ۲۰ تیپ مرزی بوده است. هم چنین ماشین نظامی عراق با بهره مندی کامل از تجهیزات نظامی نظیر ۸۰۰ قبضه توپ، ۵۴۰۰ دستگاه تانک و نفربر، ۴۰۰ قبضه توپ ضد هوایی، ۳۶۶ فروند هواپیما و ۴۰۰ هلیکوپتر از آمادگی عملیاتی مناسبی برخوردار بود. ر. ش. به «تاریخ دفاع مقدس»، صفحه ۱۱۹، به نقل از «از خونین شهر تا خرمشهر»، صفحه ۲۴.

۷- ر. ش. به مقاله «آیت الله علی اکبر هاشمی رفسنجانی»، «بیست یادداشت»، ص ۳۰.

۸- «صحیفه نوره»، جلد ۱۳، صفحه ۲۳۲؛ به نقل از «تاریخ دفاع مقدس»، صفحه ۱۲۲.

۹- سردار سرلشگر «دکتر محسن رضائی»، «بیست مقاله»، صفحات ۹۴-۹۵.

۱۰- سردار سرلشگر دکتر «غلامرضا رشید»، «بیست مقاله»، صفحه ۸۵.

۱۱- «تاریخ دفاع مقدس»، صفحات ۱۳۱ الی ۱۳۸.

۱۲- سردار سرتیپ «علی فدوی»، «بیست یادداشت»، صفحه ۱۶۳.

۱۳- سردار سرتیپ «محمد نبی رودکی»، «بیست یادداشت»، صفحه ۱۷۵.

۱۴- «یغی»، «تاریخ ارمنستان»، با ترجمه و حواشی «پرواند تر-میناسیان»، انتشارات دانشگاه دولتی ایروان، ۱۹۸۹، فصل دوم، صفحه ۲۸ (۲۹).

۱۵- وصیت نامه سیاسی الهی حضرت امام خمینی (ره)، ر. ش. به «بیست یادداشت از بیست فرمانده»، صص. ۲۰-۳.

۱۶- پیام مقام معظم رهبری در تاریخ ۱۳۷۲/۷/۱. ر. ش. به کتاب «بیست یادداشت از بیست فرمانده»، صفحه ۲۴.
